

Tomasz CISZEWSKI*

UDZIAŁ SIŁ ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ W ZAPOBIEGANIU ORAZ USUWANIU SKUTKÓW ZAGROŻEŃ NIEMILITARNYCH

W artykule zaprezentowano problematykę udziału Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej (SZ RP) w zapobieganiu oraz usuwaniu skutków zagrożeń niemilitarnych. W treści artykułu przedstawiono założenia Krajowego Systemu Zarządzania Kryzysowego, Systemu Zarządzania Kryzysowego MON oraz Systemu Pogotowia NATO. Szczególną uwagę zwrócono na użycie oddziałów i pododdziałów wojsk inżynieryjnych w sferze niemilitarnej, łącznie z prezentacją efektów ich działania podczas powodzi na obszarze naszego kraju.

Słowa kluczowe: *zagrożenia niemilitarne, zarządzanie kryzysowe, wojska inżynieryjne, Krajowy System Zarządzania Kryzysowego, System Pogotowia NATO, System Zarządzania Kryzysowego MON*

WSTĘP

Współczesne zagrożenia wywoływane przez siły przyrody oraz powodowane przez człowieka wymagają podejmowania działań w ramach ochrony ludności. W czasie pokoju nawet najbogatsze państwa nie są w stanie utrzymywać sił ratowniczych do zapobiegania i przeciwdziałania każdego rodzaju zagrożeniom.

Podjęcie skutecznej akcji ratowniczo - ochronnej w warunkach wystąpienia zagrożeń w dużej skali wymaga zaangażowania wielu podmiotów, w tym także SZ RP. Wojsko posiada potencjał ludzki, organizacyjny oraz wyposażenie, które mogą być wykorzystane do wsparcia środowiska cywilnego podczas klęsk żywiołowych, awarii i katastrof technicznych, a także pozostałych nadzwyczajnych zagrożeń, gdy użycie innych sił jest niemożliwe, niewystarczające lub ich zasoby zostały wyczerpane. Koordynację działań wojsk zapewniają centralne i terytorialne organy administracji wojskowej na wniosek organów cywilnych [5].

---

* płk dr inż. Tomasz CISZEWSKI – Instytut Dowodzenia Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych

Znaczącą rolę w funkcjonowaniu SZ RP oraz niemilitarnych struktur państwa odgrywają wojska inżynieryjne. W działaniach bojowych często przesądzają o zwycięstwie w walce. Ostatnie lata dowiodły, jak duże znaczenie dla społeczeństwa posiada także ich działalność w sferze niemilitarnej, gdy współuczestniczą z organizacjami cywilnymi w akcjach ratowniczych oraz usuwaniu skutków klęsk żywiołowych i katastrof.

Wojska inżynieryjne posiadają zdolność do niesienia natychmiastowej pomocy społeczeństwu w sytuacjach, gdy zagrożone jest życie i zdrowie ludzkie. W okresie pokoju utrzymują cześć sił i środków w gotowości do użycia w akcjach ratowniczych i ewakuacyjnych. Po ich zakończeniu mogą realizować odbudowę obiektów drogowych i mostowych. Pododdziały saperów można także wykorzystać do prac wyburzeniowych podczas porządkowania terenów dotkniętych klęską żywiołową. Głównymi obszarami użycia wojsk inżynieryjnych w sferze niemilitarnej mogą być strefy: powodzi; pożarów; katastrof przemysłowych i budowlanych; katastrofalnych mrozów i opadów śniegu; katastrof radiacyjnych oraz teren, na którym występują niewypały i niewybuchy [12].

Zasady udziału oddziałów i pododdziałów SZ RP w likwidacji skutków klęsk żywiołowych wynikają z państwowych regulacji prawnych oraz dokumentów wykonawczych resortu Obrony Narodowej oraz Sztabu Generalnego WP.

1. PODSTAWY PRAWNE UDZIAŁU SZ RP W ZDARZENIACH KRYZYSOWYCH

SZ RP mogą być użyte, gdy zagrożone jest mienie i życie ludzkie. Na szczeblu Państwa dokumentami prawnymi dotyczącymi udziału SZ RP w sytuacjach kryzysowych są: *Konstytucja RP, ustawy, rozporządzenia oraz porozumienia międzyresortowe*.

Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997r., w art. 228. określa, że „W sytuacjach szczególnych zagrożeń, jeżeli zwykle środki konstytucyjne są niewystarczające, może zostać wprowadzony odpowiedni stan nadzwyczajny: stan wojenny, stan wyjątkowy lub stan klęski żywiołowej”. W art. 232. napisano, iż „W celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia Rada Ministrów może wprowadzić na czas oznaczony, nie dłuższy niż 30 dni, stan klęski żywiołowej na części albo na całym terytorium państwa. Przedłużenie tego stanu może nastąpić za zgodą Sejmu”[1].

Ustawa o powszechnym obowiązku obrony RP w art. 3.1a. określa, że „SZ RP mogą brać udział ponadto w zwalczaniu klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidacji ich skutków, w akcjach poszukiwawczych i ratowania życia ludzkiego, a także w oczyszczaniu terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwianiu”[9].

Ustawa o zarządzaniu kryzysowym w art. 25. 1. stanowi „Jeżeli w sytuacji kryzysowej użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub może okazać się niewystarczające, o ile inne przepisy nie stanowią inaczej, Minister ON, na wniosek wojewody, może przekazać do jego dyspozycji pododdziały lub oddziały SZ RP zwane dalej „oddziałami SZ”, wraz ze skierowaniem ich do wykonywania zadań z zakresu zarządzania kryzysowego [10].

Ustawa o stanie klęski żywiołowej w art. 18. określa, że „w czasie stanu klęski żywiołowej, jeżeli użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub niewystarczające,

Minister ON może przekazać do dyspozycji wojewody, na którego obszarze odpowiedzialności występuje klęska żywiołowa, pododdziały lub oddziały SZ RP, wraz ze skierowaniem ich do wykonywania zadań związanych z zapobieżeniem skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięciem”[7].

Poza ustawami istotne znaczenie posiadają dokumenty wykonawcze. Rada Ministrów w drodze rozporządzenia z dnia 20 lutego 2003r. określiła *szczegółowe zasady udziału pododdziałów i oddziałów SZ RP w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu* [2]. W rozporządzenia (§ 2.1.) określono następujące zadania prewencyjno – ratownicze, jakie mogą wykonywać pododdziały i oddziały SZ RP:

- monitorowanie i ocena zagrożeń;
- zadania poszukiwawczo – ratownicze;
- ewakuacja i tymczasowe zapewnienie bytu ewakuowanym;
- izolowanie miejsc zagrożonych i współudział w ochronie pozostawionego mienia;
- prace wymagające użycia specjalistycznego sprzętu technicznego i materiałów wybuchowych z zasobów SZ RP;
- usuwanie materiałów niebezpiecznych i ich unieszkodliwianie;
- zabiegi specjalne;
- odbudowa infrastruktury technicznej;
- współudział w zapewnianiu przejezdności szlaków komunikacyjnych;
- pomoc medyczna oraz zadania sanitarnohigieniczne i przeciwepidemiczne.

W rozporządzeniu (§ 3. 1.) wskazano także, że podstawą udziału SZ RP w realizacji działań ratowniczych lub prewencyjnych są [2]:

- plan zarządzania kryzysowego, opracowany przez wojewódzki zespół zarządzania kryzysowego;
- plan zarządzania kryzysowego, opracowany przez Rządowy Zespół Koordynacji Kryzysowej, o ile stan klęski żywiołowej jest wprowadzony na obszarze większym niż jedno województwo.

Koordynowanie udziału SZ RP w działaniach ratowniczych lub prewencyjnych, w zależności od obszaru występowania zagrożeń, zapewniają odpowiednio do skali zagrożenia organy administracji (§ 5. 1.). Dowodzenie oddziałami i pododdziałami odbywa się na zasadach określonych w regulaminach wojskowych i według procedur obowiązujących w SZ RP (§ 6). Istotne znaczenie posiadają zasady finansowania udziału SZ RP w zdarzeniach kryzysowych. Materiały do odbudowy, dokumentację oraz uzgodnienia prawne powinna zapewnić strona wnioskująca o wykorzystanie SZ RP. Koszty specjalistycznych usług wojskowych są kształtowane na zasadzie swobody umów między stronami. Źródłem finansowania użycia SZ RP do walki z klęskami żywiołowymi i ich skutkami jest budżet MON zaplanowany na realizację zadań bieżących. Instytucją odpowiedzialną za rozliczenie finansowe udziału wojska w zdarzeniach kryzysowych jest Departament Budżetowy MON.

Ustawa o stanie wyjątkowym określa, że w czasie stanu wyjątkowego Prezydent RP, na wniosek Prezesa RM, może postanowić o użyciu SZ RP do przywrócenia nor-

malnego funkcjonowania państwa, jeżeli dotychczas zastosowane siły i środki zostały wyczerpane. Oddziały i pododdziały SZ RP pozostają pod dowództwem przełożonych służbowych i wykonują zadania wyznaczone przez Ministra ON, stosownie do ich specjalistycznego przygotowania i wyposażenia oraz możliwości wykonawczych [8].

Ustawa o Policji wprowadza uproszczenie procedur użycia oddziałów i pododdziałów SZ RP, poprzez obniżenie szczebla decyzyjnego upoważnionego do podjęcia decyzji o ich użyciu. „W przypadkach niecierpiących zwłoki decyzję o udzieleniu pomocy oddziałom policji podejmuje Minister ON, na wniosek Ministra SWiA”. Wymagane jest powiadomienie Prezydenta RP. Użycie SZ RP może następować jedynie w sytuacji realnego zagrożenia, bądź dokonania przestępstwa o charakterze terrorystycznym, przy zachowaniu obowiązującej zasady, że oddziały, pododdziały SZ RP mają prawo użyć środków przymusu bezpośredniego i broni palnej w przypadkach oraz na warunkach i w sposób, jak oddziały Policji [11].

W aspekcie obowiązujących aktów prawnych SZ RP spełniają rolę pomocniczą i wspierającą struktury cywilne w sytuacjach, gdy możliwości innych sił i środków zostały wyczerpane. Głównym dokumentem dotyczącym zarządzania kryzysowego, w tym użycia SZ RP w sytuacjach kryzysowych, jest *Ustawa o zarządzaniu kryzysowym* stanowiąca akt regulujący zasady świadczenia SZ RP na rzecz Państwa w sytuacjach kryzysowych. Ustawa określa obszar problematyki zarządzania kryzysowego w naszym Państwie. Ustawodawca uregulował w niej kwestie planowania cywilnego, monitorowania sytuacji bieżącej, ochrony infrastruktury krytycznej, struktury systemu zarządzania oraz zasad działania SZ RP w sytuacjach kryzysowych. Przyjęty w ustawie proces zarządzania kryzysowego obejmuje planowanie i przygotowanie, procedury współpracy organów administracji rządowej i samorządowej, SZ oraz wybranych podmiotów sektora prywatnego (właściciele i posiadacze infrastruktury krytycznej) na wypadek wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń, a także reagowanie na te zagrożenia i usuwanie ich skutków.

Ustawa o zarządzaniu kryzysowym określa system zarządzania kryzysowego na wypadek wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń. Wprowadza do systemu prawnego zadania administracji w zakresie zarządzania kryzysowego, planowania cywilnego i ochrony infrastruktury krytycznej.

W ustawie zawarto artykuły regulujące zasady udziału SZ w operacjach kryzysowych. W art. 13.2. przedstawiono zadania centrów zarządzania kryzysowego (w tym Centrum Zarządzania Kryzysowego MON), które obejmują [10]:

- pełnienie całodobowego dyżuru w celu zapewnienia przepływu informacji na potrzeby zarządzania kryzysowego;
- współdziałanie z centrami zarządzania kryzysowego organów administracji publicznej;
- nadzór nad funkcjonowaniem systemów wykrywania i alarmowania oraz wczesnego ostrzegania ludności;
- współdziałanie z podmiotami prowadzącymi akcje poszukiwawcze, ratownicze i humanitarne;
- realizację stałego dyżuru w ramach gotowości obronnej państwa.

W art. 25.3. określono zadania SZ RP w zakresie zarządzania kryzysowego, tożsame z zadaniami przedstawionymi w [2].

2. KRAJOWY SYSTEM ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

Struktura **Krajowego Systemu Zarządzania Kryzysowego (KSZK)** stanowi pochodną ustawy o zarządzaniu kryzysowym. **Rada Ministrów (RM)** sprawuje zarządzanie kryzysowe na obszarze RP. Przy RM powstaje **Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego (RZZK)**, jako organ opiniodawczo - doradczy w sprawach inicjowania i koordynowania działań w zakresie zarządzania kryzysowego. Przewodniczącym Zespołu jest Prezes RM, a w jego skład wchodzi ministrowie (MON, MSWiA, Spraw Zagranicznych) oraz Koordynator Służb Specjalnych. Do obsługi RM i RZZK w sprawach zarządzania kryzysowego powołuje się **Rządowe Centrum Bezpieczeństwa (RCB)**.

Na szczeblach administracji rządowej i samorządowej oraz w urzędach państwowych tworzone są **Zespoły Zarządzania Kryzysowego (ZZK)** jako organa pomocnicze urzędników państwowych i samorządowych odpowiedzialnych za realizację zadań zarządzania kryzysowego (planowanie cywilne, ocena zagrożeń, opracowanie propozycji działań oraz zwalczanie zagrożeń).

W urzędach państwowych, na wszystkich szczeblach, funkcjonują **Centra Zarządzania Kryzysowego (CZK)** będące stałymi organami wykonawczymi ZZK. Zakres ich zadań zależy od szczebla i obejmuje: monitorowanie sytuacji bieżącej, wymianę informacji, współdziałanie z innymi ogniwami systemu oraz dokumentowanie działań [13].

Na szczeblu MON funkcjonuje **Zespół Zarządzania Kryzysowego (ZZK MON)** oraz **Centrum Zarządzania Kryzysowego (CZK MON)**. Centrum posiada stałe elementy w postaci pionu ochrony informacji niejawnych oraz komórki administracji ogólnej. W skład CZK MON wchodzi także doraźnie: ośrodek kierowania, pion przeciwdziałania terroryzmowi, pion reagowania kryzysowego oraz pion analizy i oceny zagrożeń [3].

Jako element Systemu Bezpieczeństwa Narodowego oraz systemu sojuszniczego, SZ RP powinny być przygotowane do wykonywania zadań stabilizacyjnych i prewencyjnych w czasie pokoju, zadań reagowania na sytuacje kryzysowe o charakterze militarnym i niemilitarnym oraz zadań obronnych w razie wojny.

Niezależnie od stanu funkcjonowania państwa, powinna być zachowana ciągłość dowodzenia SZ RP. Istotną rolę odgrywa proces transformacji struktur kierowania SZK MON czasu pokoju i kryzysu w struktury systemu dowodzenia okresu wojny.

3. SYSTEM POGOTOWIA NATO

System Pogotowia NATO został wprowadzony w życie przez Komitet Planowania Obronnego NATO w 1992r. w celu przygotowania mechanizmów zapewniających w sytuacji kryzysowej zastosowanie adekwatnych sił i środków dla wsparcia działań militarnych. Na szczycie NATO w Waszyngtonie w 1999r. stwierdzono, że dotychczas stosowane narzędzia zarządzania w sytuacjach kryzysowych nie są adekwatne do ryzyka zagrożeń oraz wyzwań, z jakimi przyjdzie zmierzyć się Sojuszowi w przyszłości. Teza ta została tragicznie potwierdzona 11 września 2001r., gdy terroryści Al-Khaidy przy użyciu samolotów pasażerskich dokonali ataku na obiekty w USA. Do-

świadczenia z funkcjonowania Systemu Pogotowia NATO posłużyły do opracowania „Instrukcji Systemu Reagowania Kryzysowego NATO” (NCRS-M) przyjętej na konferencji w Madrycie w 2003r.

NCRS - M obejmuje problematykę zarządzania kryzysowego, od poszczególnych środków i przedsięwzięć, poprzez procedury ich uruchamiania, aż do procesu zarządzania kryzysowego. System NCRS może być użyty w każdej fazie kryzysu, lecz najbardziej efektywny jest w początkowym okresie rozwoju sytuacji kryzysowej lub bezpośrednio po ataku. Istotny jego element stanowi **System Militarne Reagowania Kryzysowego**, który obejmuje następujące komponenty [3]:

- **Opcje zapobiegania** (*Preventive Options*), czyli warianty działania w przypadku zagrożeń, podejmowane w początkowej fazie sytuacji kryzysowej, obejmujące przedsięwzięcia dyplomatyczne, ekonomiczne i wojskowe.
- **Środki reagowania kryzysowego** (*Crisis Response Measures*), tj. zbiór przedsięwzięć do natychmiastowego wdrożenia (na różnych szczeblach systemu dowodzenia) zgodnie z ustalonymi procedurami, na czas zagrożenia lub kryzysu, w celu zapobieżenia jego powstaniu, eskalacji i skutkom.
- **Przeciwdziałanie zaskoczeniu** (*Counter Surprise*), czyli wojskowe i cywilne przedsięwzięcia obronne, które należy szybko zrealizować dla zapewnienia bezpieczeństwa sił zbrojnych i ludności oraz infrastruktury krytycznej lub ważnych dla państwa obiektów, realizowane w przypadku ataku lub nieuchronności jego wystąpienia w warunkach ograniczonych możliwości ostrzegania.
- **Przeciwdziałanie agresji** (*Counter Agression*), tj. przedsięwzięcia realizowane w przypadku operacji w ramach Art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, które obejmują działania od przygotowania do obrony i podnoszenia gotowości obronnej, aż po podjęcie decyzji o użyciu SZ.
- **Stopnie alarmowe** (*Security Alert States*), czyli środki służące podniesieniu zdolności do przeciwstawienia się zagrożeniom, które mogą być wprowadzone przez dowódców oraz władze w celu zapobiegania zdarzeniom o charakterze terrorystycznym i sabotażowym.

Obecnie największe zagrożenie stwarzają operacje prowadzone przez terrorystów. Ataki terrorystyczne mogą zostać przeprowadzone z wykorzystaniem całego spektrum konwencjonalnych i niekonwencjonalnych środków rażenia. W związku z tym konieczne jest uwzględnienie obrony przed terroryzmem w planach i działaniach SZ Sojuszu. W NATO wyodrębnia się cztery grupy przedsięwzięć w ramach obrony przed terroryzmem [3]:

- **Przeciwdziałanie terroryzmowi** obejmujące przedsięwzięcia defensywne realizowane w celu zwiększenia żywotności SZ i kluczowej infrastruktury krytycznej w przypadku ataku terrorystycznego wspólnie z instytucjami pozamilitarnymi.
- **Likwidacja skutków ataków terrorystycznych** poprzez użycie dostępnych sił i środków.
- **Walka z terroryzmem** obejmująca użycie środków reagowania do przeciwdziałania aktom i działaniom o charakterze terrorystycznym. Może być skierowana

rowana przeciwko ugrupowaniom terrorystycznym oraz państwom i organizacjom wspierającym terroryzm. W sytuacji szerokiego spektrum zagrożeń niezbędne jest posiadanie planów walki z terroryzmem.

- **Współpraca** wojskowa z instytucjami cywilnymi w zakresie walki z terroryzmem.

W MON funkcjonuje zbiór dokumentów regulujących problematykę zarządzania kryzysowego oraz udziału SZ RP w sytuacjach kryzysowych. Należą do nich decyzje Ministra ON oraz rozkazy Szefa Sztabu Generalnego WP. Dokumenty te określają strukturę organizacyjną, zasady funkcjonowania i zadania Systemu Zarządzania Kryzysowego MON oraz zapewniają utrzymanie w gotowości wydzielonych sił i środków wojska do udziału w sytuacjach kryzysowych.

4. SYSTEMU ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO MON

System Zarządzania Kryzysowego MON (SZK MON) obejmuje: Zespół Kierownictwa MON, Sztab Kryzysowy MON, Grupy Reagowania Kryzysowego Rodzajów Sił Zbrojnych (RSZ), Dowództwa Operacyjnego i Komendy Głównej ŻW, Grupy Operacyjne Dowództw Okręgów Wojskowych, Dowództwa Garnizonu Warszawa, korpusów, dowództw ZT oraz Wojewódzkich Sztabów Wojskowych. Głównym decydentem w SZK MON jest Minister ON, jego organem doradczym jest Zespół Kierownictwa MON, w razie potrzeby poszerzony o dowódców RSZ oraz szefów komórek organizacyjnych MON [3].

SZK MON aktywuje się w sytuacji narastania kryzysu. Ocena sytuacji kryzysowej jest procesem ciągłym realizowanym w ramach działalności bieżącej przez system Dyżurnych Służb Operacyjnych zbierających i analizujących informacje o stanie bezpieczeństwa państwa, z wojskowych i cywilnych organów monitorujących.

Głównym organem SZK MON jest **Sztab Kryzysowy MON (SzK MON)** będący organem wykonawczym Ministra ON w zakresie koordynacji działania komórek MON, Sztabu Generalnego WP, Dowództwa Operacyjnego i Dowództw RSZ w sytuacjach kryzysowych. Podstawowym zadaniem Sztabu jest wsparcie Ministra ON w procesie decyzyjnym w sytuacji kryzysowej. Poszczególne Zespoły Funkcjonalne SzK MON odpowiadają za:

- monitorowanie sytuacji bieżącej oraz ocenę zagrożeń;
- opracowywanie wariantów działania;
- przygotowanie projektów dokumentów decyzyjnych Szefa Sztabu Gen. i Ministra ON;
- współpracę z instytucjami/centrami kryzysowymi;
- koordynowanie działalności komórek MON;
- prowadzenie konsultacji w ramach Sojuszu;
- aktualizację danych o gotowości sił i środków;
- przekazywanie zadań wykonawcom.

Zagrożenie dla bezpieczeństwa naszego kraju stwarzają następujące grupy zagrożeń:

- **Terroryzm** (zagrożenia aktami terroru siłowego, biologicznego, chemiczne-

go oraz radiologicznego) uznawany za najniebezpieczniejszą formę zagrożenia. Przybiera różnorakie oblicza, cele oraz podłoża. Celem ataków terrorystycznych mogą być ośrodki władzy, obiekty infrastruktury krytycznej, obiekty użyteczności publicznej oraz inne obiekty, których zniszczenie stworzy zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa (np. zapory wodne, zakłady przechowujące TŚP, ujęcia wody). W celu osiągnięcia „porażającego” opinii publicznej efektu terroryści nie cofną się przed atakiem w duże skupiska ludzkie.

- **Klęski żywiołowe** stanowią zagrożenia powodowane destrukcyjnym oddziaływaniem sił natury. Najbardziej niebezpieczne są powodzie, występujące w różnych porach roku, powodowane opadami, roztopami śniegu i zatorami lodowymi. Zagrożenie stwarzają także huraganowe wiatry. Duża prędkość wiatru stwarza zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi, ich mienia, a także elementów infrastruktury krytycznej państwa.
- **Katastrofy techniczne**, ich potencjalnym źródłem są transport (tranzyt) i składowanie trujących substancji chemicznych, jako surowców dla zakładów chemicznych. Źródłem ich jest rozwój przemysłu, w konsekwencji pojawia się nowa kategoria zagrożeń dla człowieka i środowiska - toksyczne środki przemysłowe (TŚP).
- **Niekorzystne zjawiska społeczne i polityczne** na terytorium kraju (przemyt broni oraz materiałów niebezpiecznych, niepokoje społeczne, masowe migracje ludności, epidemie oraz występowanie chorób zwierząt).

Spektrum zagrożeń tworzy liczny zbiór potencjalnych sytuacji kryzysowych zagrażających bezpieczeństwu kraju. Każda z nich niesie ze sobą wiele różnych negatywnych skutków, do których likwidacji powinny być użyte specjalistyczne elementy systemu bezpieczeństwa narodowego, militarne i pozamilitarne (policja, wojsko, służby techniczne, medyczne i inne) realizujące zadania porządkowe i ratownicze. Istotą prowadzenia operacji kryzysowych podczas likwidacji zagrożeń niemilitarnych jest koncentracja wysiłku służb na usunięciu zagrożenia oraz ograniczeniu jego skutków w celu przywrócenia sytuacji do stanu sprzed kryzysu.

Krajowy System Zarządzania Kryzysowego, z uwagi na nasze członkostwo w NATO i Unii Europejskiej, powinien sprostać zagrożeniom bezpieczeństwa na terytorium kraju oraz poza jego granicami (w ramach Art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego). Wiąże się to z wdrażaniem rozwiązań obowiązujących w tych organizacjach w celu uzyskania kompatybilności z **Systemem Reagowania Kryzysowego NATO (NCRS)**.

W przeciwdziałaniu zagrożeniom niemilitarnym oraz w usuwaniu skutków klęsk żywiołowych i katastrof SZ RP powinny być w gotowości do użycia wyspecjalizowanych sił i środków. Główne elementy wykonawcze armii stanowią:

- **Bataliony Ratownictwa Inżynieryjnego** przeznaczone do akcji ewakuacyjno - ratunkowych oraz prac inżynieryjnych podczas usuwania skutków klęsk żywiołowych.
- **Zespoły Rozpoznania Biologicznego** przeznaczone do rozpoznania rodzaju środka biologicznego oraz oznaczenia granic rejonu jego działania.
- **Chemiczno Radiacyjne Zespoły Awaryjne** przeznaczone do usuwania skutków działań TŚP (Bojowych Środków Trujących), ponadto do prac odkażają-

cych i dezaktywujących środki chemiczne i radiacyjne.

- **Grupy Ratownictwa Lotniczego** formowane do ratowania życia załóg jednostek wojskowych SZ Sojuszu, ponadto niesienia pomocy w wypadkach lotnictwa cywilnego oraz w wypadkach morskich. Podobny zakres działań dotyczy **Grup Naziemnego Poszukiwania** prowadzących swoje działania na lądzie.
- **Minerskie Patrole Oczyszczania** przeznaczone do likwidacji sprzętu, amunicji oraz przedmiotów wybuchowych niewiadomego pochodzenia.

Zasadniczym dokumentem stosowanym podczas kryzysów pozamilitarnych jest opracowany w Sztapie Gen. WP „*Plan użycia oddziałów i pododdziałów SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych*”. Plan zawiera procedury, organizację łączności oraz zasady aktywacji SZ. Główne jego załączniki to „*Rejestr zagrożeń...*” (obejmuje analizę i oceną zagrożeń na terenie kraju) oraz **plany szczegółowe zarządzania kryzysowego**. Plan ten stanowi podstawę do opracowywania planów szczegółowych na każdym szczeblu dowodzenia SZ RP. Każdy z planów szczegółowych posiada określony układ oraz zawiera, w odniesieniu do poszczególnych zagrożeń, następujące elementy:

- unormowania prawne udziału SZ RP w przeciwdziałaniu zagrożeniu;
- szczegółową charakterystykę zagrożenia;
- wykaz zadań realizowanych w sytuacji wystąpienia zagrożenia;
- procedury aktywacji sił i środków;
- zabezpieczenie działań sił i środków w sytuacji kryzysowej;
- zakres współdziałania z układem niemilitarnym;
- wykazy sił i środków wydzielanych do działań kryzysowych;
- czasy gotowości do użycia wydzielanych sił i środków.

Istotą każdego planu szczegółowego jest adekwatność do zagrożeń oraz określenie efektywnego sposobu wykorzystanie posiadanych sił i środków w sytuacji kryzysowej. Podstawowa procedura działania polega na tym, że przedstawiciel danego szczebla administracji państwowej rejonu, gdzie wystąpiło zagrożenie (zdarzenie), powiadamia ogniwa nadrzędne do szczebla wojewody. Wojewoda, poprzez WSzW, powiadamia właściwe dowództwo OW, korpusu lub flotylli oraz składa pisemny wniosek o potrzebie użycia sił i środków SZ. Dowództwa zarządzają przystąpieniem do akcji poszczególnych JW. Szef WSzW oraz Dowództwa powołują **Grupy Operacyjne**, jako swoje organy pomocnicze, do koordynowania przebiegu akcji.

Wprowadzenie JW do akcji realizowane jest w następujących trybach:

- *podstawowym*, gdy władze lokalne zagrożonego rejonu powiadamiają ogniwa nadrzędne, a te informują określone dowództwo, które zarządza przystąpieniem do akcji JW.;
- *alarmowym*, w którym dowódca JW (samodzielnie lub na żądanie z terenu) podejmuje decyzję o przystąpieniu do akcji;
- *nakazowym*, gdy włączanie się wojska do akcji następuje na podstawie decyzji Ministra ON, na rozkaz szefa Sztabu Generalnego WP lub dowódców

określonego szczebla.

Alarmowa procedura, stosowana podczas gwałtownego rozwoju sytuacji kryzysowej o zasięgu lokalnym, polega na tym, że dowódca JW podejmuje decyzję o przystąpieniu do akcji, a następnie melduje o tym fakcie do dowództwa OW.

Nakazowa procedura polega na włączaniu kolejnych JW do akcji na podstawie decyzji Ministra ON lub na rozkaz Szefa Sztabu Gen. WP. Podstawą jest prośba od przedstawicieli MSWiA lub „*Plan użycia oddziałów i pododdziałów SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych*”. Włączanie wyznaczonych JW do akcji może nastąpić także w ramach współdziałania między SzK MON, SZK MON, a Krajowym Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności. Grupy Reagowania Kryzysowego (GRK) wydzielają siły i środki zgodnie z „*Planem użycia oddziałów i pododdziałów SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych*” do Wojskowych Zgrupowań Ratowniczych (WZR). Działaniami WZR w terenie kieruje mobilna GO DO [3].

GRK DO kieruje zgrupowaniami sił i środków z co najmniej dwóch RSZ, IW, ŻW, DGW, SWW i SKW. W sytuacji, gdy zadanie wykonuje tylko jeden rodzaj SZ, jego działaniami kieruje macierzysta GRK.

W przypadku **ataku terrorystycznego na obiekty naziemne**, SZ mogą realizować: bezpośrednie akcje antyterrorystyczne; osłonę rejonu działań i wsparcia oraz izolację rejonu działań.

Głównymi siłami do przeciwdziałania **zagrożeniom terrorystycznym na morzu** są okręty dyżurne, samoloty rozpoznawcze, śmigłowce oraz siły specjalne MW i Grupa Morska (Zespół Bojowy) z jednostki GROM. Zadania antyterrorystyczne mogą być realizowane w portach morskich i na wodach terytorialnych w odniesieniu do wszystkich statków, natomiast na wodach międzynarodowych tylko na statkach pod polską banderą.

Do likwidacji skutków ataków terrorystycznych mogą być użyte wyspecjalizowane jednostki inżynieryjne, grupy poszukiwawczo - ratownicze, Chemiczno - Radiacyjne Zespoły Awaryjne, zespoły rozpoznania biologicznego oraz pododdziały wojskowych straży pożarnych.

W zwalczaniu **terroryzmu powietrznego** zasadniczą rolę odgrywają Siły Powietrzne - pełniące dyżur w ramach zintegrowanego systemu obrony powietrznej NATO posiadające możliwości reagowania na zagrożenia związane z terroryzmem powietrznym.

W zależności od narastania i skali sytuacji kryzysowych działania SZ RP realizowane są w trzech fazach (tabela 1).

Tabela 1. Fazy działań SZ RP w sytuacjach kryzysowych

Pierwsza faza	Druga faza	Trzecia faza
Działalność bieżąca - zapobieganie sytuacjom kryzysowym	Reagowanie na zagrożenia kryzysowe	Usuwanie skutków sytuacji kryzysowych
– zapoznanie z rodzajami i przyczynami zagrożeń oraz przewidywanymi skutkami;	– monitoring i bieżąca ocena sytuacji; – wymiana informacji oraz ko-	– nadzór i koordynację działań wydzielonych oddziałów i pododdziałów SZ we współdziałania-

Pierwsza faza	Druga faza	Trzecia faza
<ul style="list-style-type: none"> – kształtowanie pożądanych zachowań i reakcji ludzi; – opracowanie planów oraz utrzymanie sił i środków do działań ochronno - obronnych, ratowniczych i wspierających; – monitoring i ocena sytuacji na zagrożonych obszarach; – wymiana informacji oraz koordynację działań z układem pozamilitarnym; – utrzymanie w gotowości systemu ostrzegania i alarmowania JW, sztabów i instytucji MON; – aktywowanie elementów SZK MON. 	<ul style="list-style-type: none"> ordynacja działań z układem pozamilitarnym; – ostrzeganie i alarmowanie JW oraz instytucji MON; – przygotowanie sił i środków do użycia; – przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym we współdziałaniu z układem pozamilitarnym; – nadzór i koordynacja działań wydzielonych JW; – koordynacja zadań w ramach wsparcia państwa - gospodarza (HNS), w tym wsparcia logistycznego zaangażowanych sił z innych państw; – reagowanie na rozwój sytuacji oraz kierowanie do akcji kolejnych sił i środków; – wprowadzenie gotowości dla sztabów i JW. 	<ul style="list-style-type: none"> niem z układem pozamilitarnym; – współpraca z krajowymi i międzynarodowymi instytucjami w usuwaniu skutków sytuacji kryzysowej; – tworzenie warunków do stabilizacji sytuacji; – nadzór przegrupowania użytych JW do macierzystych garnizonów; – nadzór odtwarzania zdolności wykonawczej zaangażowanych sił. – nadzór rozliczeń finansowych użycia wojska.

Źródło: Opracowanie własne

5. DZIAŁANIE W STREFACH POWODZI

Celem działania SZ RP w strefach powodzi jest ochrona ludzi, mienia i obiektów przed skutkami przepływu wysokich wód i spływu lodów. Główne działania ratownicze lub prewencyjne w zakresie zwalczania powodzi i zjawisk lodowych realizowane są przez **pododdziały ratownictwa inżynieryjnego oraz specjalistyczne pododdziały wojsk inżynieryjnych** we współpracy z podmiotami układu pozamilitarnego. Zakres ich obejmuje:

- monitorowanie zagrożeń;
- zadania poszukiwawczo-ratownicze;
- ewakuację ludności i jej mienia z terenów zagrożonych i zalanych;
- dowóz żywności, środków medycznych i sanitarnych, wody pitnej i paszy do rejonów objętych powodzią;
- przewóz ludności do pracy i dzieci do szkół z rejonów objętych powodzią;
- prace zabezpieczające, ratownicze i ewakuacyjne przy zagrożonych dobrach kultury;
- prace wymagające użycia specjalistycznego sprzętu mechanicznego lub materiałów wybuchowych będących w zasobach SZ RP;
- naprawę dróg i mostów oraz odbudowa infrastruktury technicznej;
- współdziałanie w zapewnieniu przejezdności szlaków komunikacyjnych;
- ochronę wałów przeciwpowodziowych (doraźne umacnianie, uszczelnianie);

- ochronę mostów, śluz, urządzeń piętrzących wodę i innych budowli hydrotechnicznych;
- prace minerskie związane z usuwaniem pokrywy lodowej i zatorów lodowych;
- usuwanie przeszkód piętrzących wodę.

Rys. 1. Przykłady działania SZ RP podczas powodzi w 1997 r.

Źródło: Opracowanie własne

W rejonach objętych powodzią wojska inżynieryjne można także wykorzystać do:

- budowy dojazdów do obszaru zalewisk;
- torowania dróg oraz odkopywania zasypanych w osuwiskach;
- przygotowania punktów ewakuacji ludności i mienia;
- wydobywania oraz ewakuacji poszkodowanych;
- odbudowy doraźnej dróg i mostów;
- budowy i utrzymania lądowisk śmigłowcowych; wsparcia logistycznego zespołów ratownictwa. Główne elementy wojsk w akcji przeciwpowodziowej mogą stanowić:

- *Grupy stałe*, organizowane do ciągłej ochrony obiektów i rejonów podczas spływu kry lub wysokich stanów wód;
- *Grupy interwencyjne*, organizowane do czasowej ochrony obiektów i rejonów z użyciem materiału wybuchowego;
- *Grupy ewakuacyjno - ratunkowe*, organizowane do ewakuacji ludności oraz mienia z rejonów zagrożonych powodzią;

- *Grupy minerskie* na śmigłowcach, organizowane do niszczenia zatorów lodowych przy użyciu MW;
- *Pododdziały odwodowe*, organizowane z jednostek wyznaczonych do akcji przeciwpowodziowej lub z innych sił.

Planując udział wojsk inżynieryjnych w akcjach przeciwpowodziowych, trudno przewidzieć zakres kataklizmu oraz wydzielić odpowiedni potencjał. W początkowym okresie możliwości wojsk są ograniczone. W miarę narastania sytuacji kryzysowej mogą wzrosnąć wskutek powołania żołnierzy Narodowych Sił Rezerwy (NSR).

Po zakończeniu akcji o charakterze ewakuacyjno - ratunkowym żołnierze mogą brać udział w usuwaniu skutków powodzi, likwidacji zagrożeń oraz pomocy poszkodowanym. W ramach programu odbudowy wojska inżynieryjne mogą realizować:

- tymczasową odbudowę dróg i mostów;
- budowę przepustów; mostów wojskowych z konstrukcji drewnianych i metalowych;
- likwidację osuwisk;
- odbudowę wałów przeciwpowodziowych;
- usuwanie zatorów rzecznych oraz odtwarzanie koryt rzek;
- wyburzanie pozostałości po zniszczonych obiektach;
- oczyszczanie terenu z amunicji wypłukanej przez wodę;
- budowę studni rurowych;
- obsługę dodatkowych źródeł zasilania.

W 2010r. SZ RP do zapobiegania oraz usuwania skutków powodzi na terenie kraju, wydzieliły [4]:

- ponad 10000 żołnierzy;
- 780 pojazdów (w tym 584 samochody ciężarowo - terenowe i 196 samochodów osobowo - terenowych);
- 320 jednostek specjalistycznego sprzętu (w tym 66 koparek, 58 spycharek, 83 pływających transporterów samobieżnych, 73 łodzie oraz 39 śmigłowców i samolotów).

Do odbudowy zniszczonej w wyniku powodzi infrastruktury drogowej i mostowej w 2010r. w jednostkach inżynieryjnych SZ utrzymywano [4]:

- 15 grup do naprawy i odbudowy infrastruktury drogowej (393 żołnierzy, 123 jednostki specjalistycznego sprzętu);
- 13 grup do naprawy i odbudowy infrastruktury mostowej (418 żołnierzy, 116 jednostek specjalistycznego sprzętu).

Niekorzystne warunki atmosferyczne w okresie zimowym 2010r. spowodowały lokalne powodzie oraz zakłócenia i przerwy w dostawach energii elektrycznej. Podczas akcji zimowej, łącznie z wojsk inżynieryjnych wydzielono 22 żołnierzy oraz 2 x Pływające Transportery Samobieżne (PTS-M). W styczniu 2010r. saperzy z 2 BSap uczestniczyli w niesieniu pomocy społeczności miejscowości Bużyska w gminie Drohiczyn. Od 25 stycznia do 6 marca żołnierze z 1 batalionu drogowo - mostowego z Dębłina byli

zaangażowani w akcję ratowniczą w miejscowości Mościce Dolne i Hanna w województwie lubelskim. Na południu kraju, w woj. małopolskim i śląskim, żołnierze pomagali w utrzymaniu oraz przywracaniu sprawności linii energetycznych. W trakcie działań zimowych główne zadania saperów stanowiły:

- ewakuacja ludzi i mienia z terenów zatopionych i zagrożonych powodzią;
- dowóz zaopatrzenia (żywności, wody pitnej) dla ludności oraz paszy dla zwierząt na terenach dotkniętych powodzią;
- pomoc przy usuwaniu uszkodzeń linii energetycznych;
- odciążanie linii elektrycznych (usuwanie szadzi, lodu);
- sprawdzanie i patrolowanie stanu technicznego linii energetycznych.

Znacznym wyzwaniem dla SZ RP była powódź, która nawiedziła południowe oraz centralne województwa na przełomie maja i czerwca 2010r. Duży rozmiar powodzi oraz jej dwie fale (18 - 28. maja i 4 - 17. czerwca) i czas ich trwania spowodowały zagrożenie przetrwania wałów. Podczas powodzi majowo - czerwcowej z wojsk inżynieryjnych łącznie wydzielono 811 żołnierzy, 4 pracowników wojska, 67 x PTS-M, 2 x Uniwersalne Maszyny Inżynieryjne (UMI) oraz 1 x SŁ-34 [4].

W czasie powodzi przyjęto 605 wniosków wojewodów o wydzielenie sił i środków SZ RP do wsparcia akcji przeciwpowodziowej. W szczytowym okresie akcji przeciwpowodziowej z SZ RP desygnowano łącznie 5810 żołnierzy, z tego na zapotrzebowanie wojewodów w terenie pracowało 4899 żołnierzy, natomiast 911 realizowało zadania w strukturach zarządzania kryzysowego MON - Sztab Kryzysowy MON, Grupy Reagowania Kryzysowego RSZ (GRK RSZ), Grupy i Zespoły Operacyjne ZT, Wojewódzkie Sztaby Wojskowe (WSzW) [4].

Pododdziały SZ RP ponownie zostały użyte na początku sierpnia, podczas długotrwałych opadów deszczu w południowo - zachodniej części kraju (województwo dolnośląskie i lubuskie). Podczas powodzi sierpniowej wojska inżynieryjne wydzieliły 64 żołnierzy, 12 x PTS-M oraz 4 x UMI. Na wnioski Wojewodów Dolnośląskiego i Lubuskiego SZ RP łącznie wydzieliły do użycia w akcji przeciwpowodziowej: 625 żołnierzy; 4 x śmigłowce; 12 x PTS; 12 x Zestawów Niskopodwoziowych (ZNP); 40 x pojazdów ciężarowych; 4 x UMI; 9 x łodzi saperskich (ŁS); 8 x cystern wodnych (CW). Rejonami głównego wysiłku były: Bogatynia, Radomierzyce, Zgorzelec, Gubin oraz Wrocław.

Do ministra ON wpłynęło 18 wniosków od wojewodów w sprawie o udzielenie pomocy przez SZ RP w odbudowie zniszczonych mostów i dróg oraz naprawie wałów przeciwpowodziowych. Łącznie planowano wykonanie 32 inwestycji, w tym: budowa mostów - 30; odbudowa infrastruktury drogowej - 1 oraz usunięcie konstrukcji mostowej z koryta rzeki - 1. Dotychczas zrealizowano 11 zadań; 1 zadanie (w Bogatyni) oczekuje na wykonanie, natomiast w 20 przypadkach samorządy zrezygnowały z pomocy wojska, przesyłając do Ministra ON podziękowania. Główną przyczyną rezygnacji było wyłonienie wykonawców w ramach przetargów oraz otrzymanie dotacji finansowych na odbudowę zniszczonej infrastruktury [4].

Podczas odbudowy zniszczonej infrastruktury poszczególne jednostki inżynieryjne zrealizowały następujące zadania:

- **2 BSap** wykonywała zadania w gminach SŁUBICE i GĄBIN; odbudowano drogi gruntowe o długości 460m, naprawiono 1 przepust oraz uzupełniono wyrwę w wale przeciwpowodziowym (długość 15m, szerokość 3m, głębokość 2m);
- **1 bdm** wybudował most drewniany na rzece Pilica w miejscowości CHAŁUPY (długość 25 m, szerokość 3,0 m, nośność 10t) rysunek 2;

Rys. 2. Budowa mostu na rz. Pilica w m. CHAŁUPY

Źródło: [4]

- **1 bdm** urządził tymczasową przeprawę z PP - 64 w gminie WILKÓW (dł.13m) rysunek 3;

Rys. 3. Budowa tymczasowej przeprawy z PP-64 w gminie WILKÓW

Źródło: [4]

- **6 OPS** wybudował most konstrukcji stalowej na rz. Korzeniec w m. KOBIOR (dł. 15 m, szer. 5 m, noś. 30t);
- **6 OPS** usunął stalową konstrukcję mostu z rz. Witka w m. RADOMIERZYCE (dł. 33m, szer. 5 m, noś. 60t) rysunek 4;

Rys. 4. Usuwanie stalowej konstrukcji mostu z rz. Witka w m. RADOMIERZYCE

Źródło: [4]

- **12 OPS** wybudował podpory z rur stalowych mostu na rz. Wisłok w m. KOŁACZYCE oraz stalową konstrukcję nośną (dł. 100,5 m, szer. 9 m, noś. 40t) rysunek 5;

Rys. 5. Budowa mostów (wykonanie podpór) na rz. Wisłok w m. KOŁACZYCE

Źródło: [4]

- **12 OPS** wybudował most stalowy na rz. Jaźwinka w m. BŁAŻKOWA, (długość 15 m; szerokość 9 m; nośność 40t);
- **12 OPS** wybudował 4 mosty stalowe w gminie KOŁACZYCE: BIEŹDZIADKA - 2 mosty (2 x 10 m); LUBLICA - 2 mosty (2 x 10 m).

6. DZIAŁANIE W STREFACH KATASTROF BUDOWLANYCH I PRZEMYSŁOWYCH

Płynąca woda podczas powodzi, bywa często przyczyną katastrof budowlanych. W aglomeracjach miejskich zakres tego typu zjawisk może być duży. Możliwości działania w takich strefach zależą od sprawnego dotarcia do miejsca realizacji zadania, przygotowania dróg wejścia i rozwinięcia sił i środków ratowniczych oraz ewakuacji poszkodowanych.

W celu udzielenia pomocy ludzi znajdującym się w strefach katastrof budowlanych niezbędne jest ich zlokalizowanie w zawałonych obiektach, dostarczenie powietrza, odgruzowanie oraz wydobywanie. W przypadkach grubej warstwy gruzu w znacznej odległości od uszkodzonych budowli przygotowuje się tunele. Przy konieczności udzielenia natychmiastowej pomocy poszkodowanym (deficyt powietrza) można wykonać otwory w stropie lub ścianie przy użyciu materiałów wybuchowych.

Podczas ratowania ludzi uwięzionych na wyższych kondygnacjach budowli (zniszczone klatki schodowe) między ocalałymi przeszłami ustawia się trapy i pomosty z desek lub ewakuuje ich przez otwory okienne przy użyciu drabin i lin.

Podczas akcji w zniszczonych obiektach istnieje zagrożenie ich zawalenia. Z tego względu konieczne jest wzmocnienie uszkodzonych budowli. W celu zabezpieczenia rejonu akcji należy odłączyć dopływ energii elektrycznej, wykonać *naprawy doraźne sieci wodociągowych, kanalizacyjnych, ciepłowniczych i gazowych*.

Akcja ratownicza kończy się po wyprowadzeniu ostatniego poszkodowanego i skierowaniu go do rejonu pomocy medycznej. Następnie sprawdza się i szacunkowo ocenia stan techniczny budowli.

7. DZIAŁANIE W STREFACH SKAŻEŃ

Kilkadziesiąt największych zakładów naszego kraju wykorzystuje w procesie produkcji TŚP, przez co stwarza zagrożenie dla ludności zamieszkującej te rejon. Podczas powodzi może dojść do niekontrolowanego rozprzestrzeniania się tych środków. W przypadku zagrożeń ludności i środowiska, do rozpoznania i likwidacji skutków awarii chemicznych oraz wypadków radiacyjnych, użyte będą specjalistyczne formacje składające się z pododdziałów wojsk chemicznych, inżynieryjnych oraz służby zdrowia.

Chemiczne i Radiacyjne Zespoły Awaryjne (CHRZA) przygotowane są do rozpoznawania i usuwania skutków awarii chemicznych oraz wypadków radiacyjnych w jednostkach organizacyjnych MON, a także udzielania pomocy zakładom produkującym, wykorzystującym lub transportującym TŚP oraz źródła promieniowania jonizującego. Są to specjalistyczne formacje pododdziałów wojsk chemicznych, wojsk inżynieryjnych oraz wojskowej służby Zdrowia. Nadzór nad działalnością CHRZA sprawuje Szef Obrony Przed BMR. Na potrzeby SZ RP i wsparcia pozamilitarnych ogniw obronnych, utrzymywane są: Okręgowe ChRZA Wojsk Lądowych, ChRZA Marynarki Wojennej oraz Grupy rozpoznania chemicznego w Siłach Powietrznych.

Wojskowe ośrodki medycyny prewencyjnej (WOMP) są jednostkami pionu sanitarno - epidemiologicznego SZ RP, przygotowanymi do osłony przeciwepidemicznej i przeciwezootycznej (zapobieganie chorobom odzwierzęcym) wojsk oraz zabezpieczenia sanitarno - weterynaryjnego. Jako samodzielna jednostka badawczo - rozwojowa funkcjonuje Wojskowy Instytut Higieny i Epidemiologii (WIHE), spełniający wiodącą rolę w obronie przed bronią biologiczną oraz określonych działań ochrony radiologicznej i toksykologii. Każdy WOMP posiada mobilny Zespół Rozpoznania Biologicznego, którego zadaniem jest pobieranie próbek materiału zakaźnego bądź podejrzanego, jego zabezpieczenie oraz dostarczenie do laboratorium w celu neutralizacji lub zniszczenia [3].

Główne zadania saperów w strefach skażeń stanowiąc będą:

- torowanie dróg do rejonów skażeń i zniszczeń;
- odgruzowywanie zniszczeń i wydobywanie uszkodzonych;
- ewakuacja uszkodzonych, mienia i sprzętu technicznego;
- wykonywanie prac ziemnych w celu ograniczenia lub likwidacji wpływu toksycznych środków przemysłowych do środowiska;
- prace minerskie w rejonach skażeń.

Przygotowanie wojska w ramach **ochrony przeciwpożarowej** obejmuje utrzymanie bezpieczeństwa pożarowego w JW oraz wydzielenie sił i środków SZ RP, głównie z jednostek Wojskowej Ochrony Przeciwpożarowej, do wsparcia Państwowej Straży Pożarnej.

W ramach **oczyszczania terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych**, na podstawie obowiązujących zarządzeń, zadania realizują **minerskie patrole oczyszczania terenu i grupy minersko - morskie** w przydzielonych rejonach odpowiedzialności. Rejony odpowiedzialności patroli pokrywają obszar kraju oraz plaże i wody przybrzeżne Morza Bałtyckiego.

Podczas akcji odśnieżania pomoc wojska obejmuje odśnieżanie najważniejszych z punktu widzenia interesów państwa węzłów i stacji kolejowych, dróg publicznych, lotnisk oraz innych ważnych obiektów, które nie mogą być odśnieżone siłami i środkami terenowych organów administracji państwowej, a ponadto:

- ewakuację pasażerów ze środków komunikacji publicznej;
- ewakuację mienia z miejsc zagrożonych;
- zaopatrzenie medyczne gospodarstw odciętych przez śniegi;
- zaopatrzenie w żywność i wodę.

WNIOSKI

Kłęski żywiołowe minionych lat na obszarze naszego kraju, szczególnie powódź z 1997r., dowiodły niedostatecznego przygotowania państwa do przeprowadzenia sprawnego akcji ratowniczej. Wojsko, zdaniem specjalistów, nie potrafiło wystarczająco szybko zmobilizować się do walki z żywiołem. Zarzuty te bardziej odnosiły się do wadliwych przepisów ustaw, niż wiedzy i umiejętności żołnierzy.

Współczesne zagrożenia posiadają kompleksowy charakter, a skutki kryzysów zagrażają całemu społeczeństwu. Do przeciwstawienia się im powinno być przygoto-

wane całe państwo, w tym SZ na terytorium RP oraz poza jego granicami w ramach operacji sojuszniczych. Aby efektywnie reagować na zaistniałe sytuacje kryzysowe, należy:

1. Zorganizować efektywny System Zarządzania Kryzysowego Państwa o strukturze odpowiadającej potrzebom, warunkom oraz możliwościom naszego kraju. Podstawę jego funkcjonowania powinny stanowić plany zarządzania kryzysowego, plany ochrony infrastruktury krytycznej, procedury użycia wydzielonych sił i środków do eliminowania zagrożeń oraz usuwania skutków sytuacji kryzysowych.
2. Do przeciwstawienia się zagrożeniom, szczególnie terroryzmowi, należy zorganizować na szczeblu państwa system obejmujący dostępne siły i środki, w tym SZ. System ten powinien posiadać możliwość użycia wszelkich środków oddziaływania: politycznych, cywilnych, militarnych i ekonomicznych. Ponadto powinien dysponować wydzielonymi z SZ RP siłami i środkami o wysokim stopniu gotowości (np. GROM, Zespół Morski, pododdziały inżynieryjne, chemiczne, rozpoznania i usuwania skażeń) do natychmiastowego działania w sytuacjach nagłych zagrożeń w celu wsparcia działań podsystemu pozamilitarnego w realizacji zadań porządkowych i ratowniczych.
3. Kierowanie walką z zagrożeniami kryzysowymi powinien koordynować organ centralny (Rządowe Centrum Bezpieczeństwa) posiadający możliwość użycia sił i środków będących w dyspozycji resortów MSWiA, MON, MSZ i innych.
4. Przy braku skutecznych instrumentów prognozowania kataklizmów, szybka mobilizacja wojska do walki z zagrożeniami może ograniczyć straty w ludności i jej mieniu. Utworzone jednostki ratownictwa inżynieryjnego, rozmieszczone w zagrożonych rejonach, powinny jako pierwsze wchodzić do akcji, a następnie być wspierane przez specjalistyczne przedsiębiorstwa cywilne.
5. Doświadczenia z minionych klęsk żywiołowych i katastrof, zmiany skali oraz w charakterze zagrożeń stanowią podstawę rozwoju Systemu Zarządzania Kryzysowego Państwa. Nadal aktualne pozostają pytania: *Jaką rolę powinny odgrywać w nim SZ RP? Jakie należy przewidzieć zadania dla wojsk inżynieryjnych?*
6. W przypadku powodzi na dużą skalę zachodzi konieczność szybkiej odbudowy infrastruktury (zniszczonych dróg, mostów, przepustów i wałów przeciwpowodziowych). Do realizacji tego przedsięwzięcia w pierwszej fazie stosowane są technologie doraźne i tymczasowe, następnie w miarę stabilizowania się sytuacji wykonywana jest odbudowa trwała zniszczonych obiektów. Podstawowym problemem jest brak w przedsiębiorstwach cywilnych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych do odbudowy doraźnej i tymczasowej obiektów. *Czy jest potrzeba wyposażenia tych instytucji w potencjał do tego typu prac?* Ze względu na mobilność oraz dyspozycyjność, jednostki inżynieryjne, z punktu widzenia interesów państwa, posiadają szeroki zakres wykorzystania. Mogą być użyteczne w działaniach zbrojnych oraz w sytuacjach zagrożenia społeczeństwa. Istnieją zatem racjonalne przesłanki przemawiające za ich wykorzystaniem w tego typu sytuacjach, przygotowaniem oraz rozwojem technicznym, technologicznym i organizacyjnym. Ważną kwestią w rozwoju systemu ratownictwa inżynieryjnego jest współpraca instytucji odpowiedzialnych za zarządzanie kryzysowe, wojsk inżynieryjnych oraz ośrodków naukowych. Wszystkie proponowane rozwiązania powinny być poparte wynikami badań [12].

7. Udział SZ RP w akcjach ratowniczo - ochronnych postrzegany jest jako pozytywny obraz wojska działającego na rzecz społeczeństwa. Działania te stanowią sprawdzian wyszkolenia żołnierzy oraz systemu dowodzenia. Ważnym czynnikiem jest **współdziałanie z układem niemilitarnym**, które wpływa na sprawność działania wszystkich sił zaangażowanych w zarządzanie kryzysowe na obszarze kraju.
8. W celu zwiększenia efektywności użycia SZ RP w sytuacjach kryzysowych należy jednoznacznie określić zasady rozliczeń finansowych udziału SZ RP w reagowaniu kryzysowym. Ponadto należy dokumentować inwestycje realizowane przez wojsko na rzecz samorządów (krótki opis zadania, dane techniczne przeprawy, wykaz sił i środków, dokumentacja fotograficzna). Dokumentacja z realizacji zadań jest potrzebna do opracowywania materiałów, w szczególności dla podmiotów spoza MON. W związku z reorganizacją jednostek wojsk inżynieryjnych należy dokonywać stałej weryfikacji sił i środków wydzielanych do realizacji zadań w ramach reagowania kryzysowego (ratowanie, odbudowy infrastruktury) [4].

LITERATURA

- [1] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r., (Dz. U. z 1997 Nr 78, poz. 483).
- [2] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad pododdziałów i oddziałów SZ RP w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu (Dz. U. 03. Nr 41 poz. 346).
- [3] Skowroński R., *Współdziałanie SZ RP z władzami cywilnymi w sytuacjach kryzysowych*, Materiały z sympozjum naukowego nt.: Wojsko w niemilitarnych sytuacjach kryzysowych, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 15- 30.
- [4] Stebnicki M., *Zaangażowanie sił i środków wojsk inżynieryjnych w zwalczaniu powodzi i usuwaniu ich skutków w 2010r.*, Narada kierowniczej kadry wojsk inżynieryjnych SZ RP, Inowrocław 2010.
- [5] Świtała A., *Prawne i organizacyjne rozwiązania w zakresie wojskowego wsparcia w sytuacji klęsk i katastrof*, Materiały z sympozjum naukowego nt.: Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2003, s. 37- 56.
- [6] Ustawa z dnia 17 lipca 2009 r. o zmianie ustawy o zarządzaniu kryzysowym, (Dz. U. z 2009 Nr 131, poz. 1076).
- [7] Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002r. o stanie klęski żywiołowej, (Dz. U. z 2002 Nr 62, poz. 558 ze zm).
- [8] Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym, (Dz. U. z 2002r. Nr 113, poz. 985 z póź. zm).
- [9] Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP (Dz. U. z 2009 r. Nr 22, poz.120).
- [10] Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. nr 89, poz. 590).
- [11] Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z dnia 10 maja 1990 r. z póź. zm).

- [12] Zamiar Z., *Przykłady szybkich technologii odbudowy infrastruktury transportowej w sytuacjach kryzysowych*, [w:] „Logistyka i Transport”, nr 1/2005, MWSLiT Wrocław 2005.
- [13] Zamiar Z., *Struktura, kompetencje i zadania organów zarządzania kryzysowego* [w:] „Logistyka i Transport”, nr 1(8)/2009, MWSLiT, Wrocław 2009, ISSN 1734-2015, s. 65 – 76.

PARTICIPATION OF THE ARMED FORCES OF THE REPUBLIC OF POLAND IN PREVENTING AND REMOVING EFFECTS OF NON-MILITARY THREATS

Summary

In this article, the issue of the participation of the Armed Forces of Poland in preventing and removing the effects of non-military threats is presented. Moreover, the assumptions of the National Crisis Management System, the Crisis Management System of the Polish Ministry of National Defence and the NATO Office of Security (NOS)/Emergency System are shown. Special attention is paid to the use of units and subunits of military engineering forces in the non-military sphere. In addition, the effects of their operations during floods which have struck Poland are described.

Key words: *non-military threats, crisis management, engineering forces, National Crisis Management System, NATO Emergency System, MoD's Crisis Management System*

Artykuł recenzował: dr hab. inż. Zenon ZAMIAR, prof. nadzw. WSOWL